

Nyhet

Psykiska och sociala hälsoproblem i fokus på arbetsmiljökonferens

Leder

Norden ser mot Baltikum

Nyhet

EU ifrågasätter om Sverige följer arbetstidsdirektivet

Nyhet

Säkerhetstänkande kräver alla sinnen

30. Mai 2023

Tema: Norden och Baltikum

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 5/2023

Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet
OsloMet - storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet
På oppdrag fra Nordisk ministerråd
Nordisk ministerråd er ikke ansvarlig for
innholdet i artiklene

ANSVARLIG REDAKTØR

Björn Lindahl

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)

Innhold

Norden ser mot Baltikum	3
Estland och Norden - från hjälp till jämbördigt samarbete.....	4
Ukrainske kvinder i Litauen: Vi vil arbejde for vores land	8
Ny energi i Østersø-samarbejdet.....	12
Psykiska och sociala hälsoproblem i fokus på arbetsmiljökonferens.....	15
Säkerhetstänkande kräver alla sinnen	18
EU ifrågasätter om Sverige följer arbetstidsdirektivet.....	21
Skolornas arbetsmiljö kräver nolltolerans mot hot och våld	22
Norge strammer in reglene for innleid arbeidskraft.....	27
Krise i toppen af dansk fagbevægelse.....	30
Islands fagforenings-krangel er over, men det ulmer fortsatt	32
Sparer miljøet med vannbåren kjøling av datasenter	34

Norden ser mot Baltikum

Kriget i Ukraina har fört Norden och Baltikum tätare tillsammans. Mest tydligt blir det under Nato-toppmötet i Vilnius den 11 – 12 juli, då Finland och kanske även Sverige, deltar som medlemmar för första gången i försvarsalliansen. Vi ser närmare på samarbetet med de baltiska länderna, som blivit mer jämbördigt.

LEDER

30.05.2023

AV BJÖRN LINDAHL, CHEFREDAKTÖR

Estlands första president Lennart Meri, berättas det, brukade ofta komma förbi det kontor i Tallinn som Nordiska ministerrådet öppnade 1991 för att låna telefonen. Det antogs att linjen på presidentens eget kansli inte var säker. Idag är Estland världsledande på cybersäkerhet och det har hjälpt Ukraina med att säkra sina digitala kommunikationer.

I Vilnius i Litauen befinner sig ukrainska Kira Lebedenko som flykting, men därifrån fortsätter hon att driva sitt cybersäkerhetsföretag, som fortfarande har åtta anställda i Ukraina. För att snabbare lära sig språket och komma in i samhället jobbar hon också på ett litauiskt call center.

Samtidigt som gränserna blivit tydligare och det grävs skyttegravar på bägge sidor av dem, lever vi ändå i en värld där informationsströmmarna bara ökar och stort sett inte känner några gränser. Men vad ska vi tro på i informationsflödet?

- Jag vill be om ursäkt för att vi i de nordiska länderna inte lyssnade mer på de baltiska länderna tidigare då ni varnade för det hot som Putins Ryssland innebar, sa ordföranden i den isländska delegationen, Bryndís Haraldsdóttir, när hon och andra medlemmar från det Nordiska rådet deltog i Baltiska församlingens konferens för länderna i EU:s östliga partnerskap i Tallinn 18 – 19 maj.

Tack vare den klarsynen var Litauen det första landet i Europa som gjorde sig oberoende av rysk naturgas.

Hur många som dött efter att Ryssland invaderade Ukraina är osäkert, men det talas om ca 200 000 sammanlagt i de två länderna.

Jag inte låta bli att jämföra det med antalet personer som dör i arbetsrelaterade sjukdomar varje år i EU. Enligt den Europeiska arbetsmiljöbyrå, EU-OSHA, handlar det också om 200 000 personer.

De flesta arbetsrelaterade dödsfallen kommer emellertid i slow-motion, som en av deltagarna på det EU-toppmöte om arbetsmiljö som hölls i Stockholm den 15-16 maj, uttryckte sig.

Fortfarande är det asbest som flest personer dör av, flera decennier efter att de utsattes för det. Asbest kräver fortfarande 88 000 liv per år, trots att all användning förbjöds inom EU 1991.

På samma sätt kommer de psyko-sociala konsekvenserna, både av kriget i Ukraina och av dålig arbetsmiljö, leda till sjukdomar och fortsätta att skörda liv i framtiden.

- När det sker en arbetsplatsolycka på grund av bristande arbetsmiljö går det att spåra och se vad som skett och vad som för orsakat olyckan. Det samma gäller inte effekterna av en dålig psykosocial arbetsmiljö. Brister i den psykosociala arbetsmiljön maler ner människan under lång tid och kan ta år innan effekterna på den enskilda individen gör sig tillkänna, men det är just därför som de behöver tas på större allvar, säger Paulina Brandberg till Arbeidsliv i Norden.

Arbetsmiljö går också som en röd tråd i flera av de andra artiklarna i det här nyhetsbrevet; de svenska skolarnas arbete med problemet med hot och våld, bråket mellan EU och Sverige, Finland och Danmark om arbetstider, Metoo-anklagelserna som fällde den danska FH-ledaren och de långdragna striderna inom det isländska facket.

Det gäller också i frågan om inhyrd arbetskraft – som ofta handlar om byggarbetare från baltiska länder – där Norge har gått längst i Norden med att skärpa villkoren och i vissa delar av landet stoppa den helt. Har det gått för långt?

Redan innan de nya reglerna började gälla stämde Norge för att bryta mot reglerna i EES-avtalet.

Estland och Norden - från hjälp till jämbördigt samarbete

På nordiska ministerrådets kontor i Tallinn berättar man gärna historien om hur den estniska presidenten Lennart Meri ofta besökte informationskontoret i starten år 1991.

TEMA

30.05.2023

TEXT: BENGT ÖSTLING, FOTO: ALEXANDER GU

Presidenten lånade gärna det nordiska kontorets telefon, man antog att linjen på presidentens kansli inte ansågs vara säker. Det nordiska kontoret var tidigt ute med fungerande nätförbindelser till omvärlden. Det var nytt i den tidigare sovjetrepubliken, som blev självständig i augusti 1991.

Christer Haglund ser tillbaka på det nordiska Tallinn-kontorets hela trettioåriga historia och de senaste drygt åtta åren, då han själv har varit chef där.

I början handlade det nordiska samarbetet med Baltikum mycket om att hjälpa till med att bygga upp helt nya institutioner, genom att berätta om nordiska exempel via de tre informationskontoren i tre baltiska huvudstäder och i St Petersburg.

"Modigt beslut"

-Det var ett modigt beslut av de nordiska regeringarna att grunda kontoren i Baltikum, redan innan länderna officiellt hade blivit självständiga på nytt, säger Haglund. Efter det har verksamheten utvecklats, samarbetet har blivit mer jämbördigt.

Först var det enbart hjälp från Norden till Estland. Men sedan en längre tid har det varit uttalat att det ska vara ett jämbördigt samarbete, och det har det blivit i allt större utsträckning, säger Christer Haglund.

Christer Haglund har varit chef för Nordiska ministerrådets informationskontor i Tallinn i drygt åtta år. Foto: Nordic Council of Ministers' Office in Estonia.

Hans uppgiftsbeskrivning har varit att föra samman politiker, experter, näringslivets representanter och tjänstemän från Norden, Estland och de övriga baltiska staterna för att främja gemensamma intressen inom ramen för grön tillväxt, hållbar utveckling, innovationer samt välfärd, kreativa näringar och kultur. Samarbete och nätverk ska förbättra den nordisk-baltiska regionens globala konkurrenskraft.

Nu betonar Haglund att Norden också har en massa att lära från Estland, framför allt då det gäller IT-sektorn. Där handlar det både om näringsliv och säkerhetspolitik.

Rysslandshotet aktuellt igen

Fortfarande - och igen - handlar mycket om Ryssland. När Haglund inledde jobbet på Tallinnkontoret var den ryska ockupationen av Krim och delar av Donbass redan aktuell.

Det ryska inflytandet i Estland är en ständigt återkommande fråga, speciellt efter det ryska angreppet på Ukraina.

Ett temporärt litet nordiskt kontor öppnades i Narva, i östra Estland, intill gränsen mot Ryssland. Man ville försöka integrera befolkningen i Narva bättre i det estniska samhället - 95 procent av befolkningen där är rysktalande.

Av de ryskspråkiga anses bara en liten minoritet tillhöra de Kremltrogna. Ändå verkar rädslan för dem och Ryssland påtaglig. Estland har ambitionen att förstärka estniskan, t.ex. med satsningar i skolorna, och en försvagning av ryska språkets ställning.

Mycket arbetsliv i början

I början av kontorets existens handlade mycket om arbetsliv och privatföretagande - och det har fortsatt under Haglunds tid.

Startupföretagen har varit ett aktuellt tema. Nordiska experter har kallats in för att berätta hur man ska sätta upp och driva startups, vad man borde satsa på och var man skall vara på sin vakt. Christer Haglund talar om en lång rad framgångar.

Markus Villig är grundaren och koncernchefen i det estniska företaget Bolt, vars elsparkcyklar finns i flera nordiska länder. Det är ett av Estlands sju enhörningar, det vill säga startupföretag som värderas till mer än en miljard euro. Foto: Diarmuid Greene/Web Summit

- Nu har Estland relativt sett i världen det största antalet enhörningar, framgångsrika företag som är otroligt högt värderade, säger Haglund. Han nämner Bolt, Playtech och Transferwise. Och Skype som är både svenskt och estniskt.

Välfärdssektorn

Några projekt har hängit med sedan starten, mest inom socialsektorn.

- Välfärdssektorn har hela tiden varit ett relevant ämne och det är det fortfarande. Vi har i flera år jobbat mot människohandel och trafficking. Genom nya nätverk har myndigheterna lättare att kontakta varandra. Problemet är gemensamt för många länder, och existerar tyvärr fortfarande, konstaterar Christer Haglund.

Migration

De estniska myndigheterna vill fortfarande ha nordisk hjälp med migrationen.

Problemet har varit att de välutbildade esterna åkte utomlands, så att befolkningstalet har minskat. Man har studerat

problemet och möjliga lösningar på konferenser och studiebesök.

Nu har det svängt och problematiken har förändrats. Estland har nu relativt sett fler flyktingar från Ukraina jämfört med de nordiska länderna.

Våld i hemmen blev ett större problem under pandemin. Det är ett problem överallt, men kanske i högre utsträckning i Baltikum än i Norden, säger Christer Haglund.

Problemet ökade under och efter covid. Då tillspetsades relationerna inom familjerna som var mer hemma tillsammans, och med en tuffare ekonomi.

- Man ska komma ihåg att det sociala skyddet inte är på samma nivå i Estland som det är i våra nordiska länder, påpekar Christer Haglund.

Jämställdheten nordisk märkessak

En sak som Norden har betonat synligt i Baltikum är jämställdheten.

De nordiska försöken att öka pappaledigheten har inte haft så stort genomslag i Estland.

Frågan har inte försvunnit i Baltikum, den är speciellt relevant eftersom löneskillnaden mellan män och kvinnor i Estland är bland de största inom EU. Däremot verkar könsfördelningen relativt hyfsad i företag och organisationer, säger Christer Haglund.

- Det finns fortfarande utmaningar. Men efter några år såg jag alltid samma människor på jämställdhetskonferenserna och seminarierna, utan att det någonsin blev konkreta beslut och åtgärder, säger Christer Haglund.

Han ville fokusera direkt på estniska företag eftersom de har möjligheten och friheten att göra förändringar snabbt om de ser nyttan i det. Och man kan ju klart påvisa nyttan av jämställdhet, så att det sprider sig i samhället.

Hållbarhet och återvinning - lockar unga

Hållbarhet och återvinning är ett av de viktigaste nordiska tyngdpunktsområdena just nu i Estland. Där har man framför allt försökt nå den svåraste målgruppen, de unga männen. Det har gjorts via sociala medier och TV-inslag med kända estniska skådespelare och musiker, berättar Christer Haglund.

Man jobbar också för den nordiska svan-ekomärkningen i Estland. Svanen är inte bara ett nordiskt varumärke, påpekar Haglund. Han återkommer ofta till företagsvärlden som motor för nordiska reformer. Där går sådana saker snabbare fram och mer konkret än i många statliga organisationer.

Därför att det är viktigt att både estniska konsumenter och nordiska och baltiska företag vill ha Svanmärkningen. Investeringarna vill också att saker och ting görs väl. Haglund talar

för nya kanaler och nya sätt att sprida det nordiska budskapet.

- Man måste få fram budskapen på nya sätt, så att människor förstår nyttan av det i de här länderna.

Cybersäkerhet förde Estland till ledningen

Ett av de nya samarbetsområdena är cybersäkerheten, där Estland dessutom anses ha gått om Norden. Det gäller såväl elektroniska omröstningar, digitaliserade banktjänster och att avslöja påverkansoperationer över nätet.

Just inom IT-sektorn och digitaliseringen finns ett ministerråd för både nordiska och baltiska ministrar och tjänstemän. Det är det enda samarbetsministerrådet och ett mycket intressant fenomen, anser Christer Haglund.

Han berättar om ett nytt lyckat projekt på området, en nordisk-baltisk cyber-battle som handlar om positiv hacking. Skoleleverna i de baltiska och nordiska länderna tävlade mot varandra för att få komma med på finalen i Tartu. Där har de riktiga problem från verkliga livet som de ska lösa.

Cyber Battle of Nordic-Baltics arrangeras tillsammans med Cyber Battle of Estonia. De två tävlingarna försöker göra ungdom mer uppmärksamma på cybersäkerhet. Du kan se en video om tävlingarna här:

Nu håller man på att utveckla cyber-battlen som är helt och hållet för skolelever och unga. "Cybercation" är sedan lärarnas och pedagogernas nordisk-baltiska samarbete som ska stödja undervisningen i de här frågorna i skolorna framöver.

Engelska ersatte skandinaviskan - och ryskan

Satsningarna på de unga väcker också en annan fråga - språkvalet. När de tre baltiska länderna blev självständiga och Norden ryckte in med sina kontor fanns det en stor entusiasm för att lära sig nordiska språk och allt som inte var ryska.

Kontoren vände sig till högskolorna och arrangerade språkkurser. Men det har förändrats.

- Vi har nog gått över till engelska och det är inte ens vår uppgift att tillhandahålla nordiska språk. Det är nog en sak

som kanske inte alla äldre förstår. Det här gäller Norden på samma sätt som det gäller Baltikum och i nordisk-baltiskt samarbete. Också i Norden har vår kunskap om varandras språk blivit sämre.

- Förr kunde inte folk så bra engelska. Men nu kan ju alla unga människor och medelålders också. Så engelskan är deras andra modersmål.

Det finns också många migranter som har kommit hit, som inte har något nordiskt språk. Ska vi lämna dem utanför då? Det är klart vi ska ha engelska, säger Christer Haglund.

Men på Nordiska ministerrådet, som upprätthåller de baltiska kontoren och hela det nordiska samarbetet på regeringsnivå jobbar man fortfarande på nordiska språk och skandinaviska.

“Skandinaviskan tragikomisk tradition”

Människans hela verksamhet utgår ifrån kommunikation. Så Haglund anser det lite tragikomiskt att den nordiska organisationen håller fast vid den här gamla traditionen, som leder till att man missförstår varandra.

Haglund talar för ett språkssystem där alla skulle förstå varandra och som skulle vara jämlikt. Engelskan i nordiska sammanhang skulle ge samma möjligheter för finländare, för islänningar, för Baltikum och för alla som har flyttat till våra länder från olika håll i världen.

- Förr eller senare är jag helt säker på att det här kommer att förändras, säger Christer Haglund. Själv har han lärt sig estniska, som också talas på kontoret i Tallinn. Men engelska är samarbetspråket som han helst använder och det gör också de yngre esterna.

- För mig är språket inte ett självändamål utan ett verktyg att kunna kommunicera med varandra. Man behöver inte kunna någonting perfekt. Men man behöver förstå varandra och undvika missförstånd, säger Christer Haglund som själv är på väg ut ur den nordiska samsarbetsapparaten. Han uppmanar det nordiska samarbetet till mera kreativitet och effektivitet och att göra saker tillsammans på nya sätt.

Haglund lämnar kontoret i augusti och efterträds av Maria Gratschew, med bakgrund både i Finland och Danmark, och internationell arbetserfarenhet från OSCE i Wien.

I hennes arbetsbeskrivning ingår både gamla och nya satsningsområden. Där finns utbildning, forskning och innovation, business och kreativ industri samt internationella utmaningar för välfärdssamhället, utöver långkörarna; jämställdhet, yttrandefrihet, miljö- och klimatfrågor.

Ukrainske kvinder i Litauen: Vi vil arbejde for vores land

Det er svært at få faglært arbejde for mange veluddannede ukrainske kvinder, som med deres børn er flygtet til Litauen fra krigen i Ukraine. Med støtte fra blandt andre Nordisk Ministerråd får kvinder viden og værktøjer til at genopbygge hjemlandet, når krigen slutter.

TEMA

30.05.2023

TEKST OG FOTO MARIE PREISLER

Kira Lebedenko er leder af en virksomhed i Ukraine med otte medarbejdere, der arbejder med cybersikkerhed. Aktuelt driver hun virksomheden fra den litauiske hovedstad, Vilnius, hvortil hun måtte flygte over hals og hoved med sine børn, da krigen i Ukraine brød ud.

- Min virksomhed i Ukraine driver jeg nu via computeren i den lejlighed her i Vilnius, som jeg har lejet til mine børn og jeg. De fleste af mine medarbejdere er blevet i Ukraine, hvor de arbejder hjemmefra, og det fungerer udmærket. Men jeg var ved at blive skør af at sidde i lejligheden, så jeg søgte og fik et job som sælger, som jeg har passet ved siden af for at få kollegaer, siger hun.

Sælgerjobbet er Kira Lebedenko overkvalificeret til, forklarer hun.

Men Litauen er et lille land, og er ikke i nærheden af at kunne tilbyde relevant arbejde til de mange og relativt veludannede ukrainske kvinder, der er kommet til landet, efter krigens udbrud. Litauen huser aktuelt op mod 80.000 ukrainske kvinder og børn – et stort antal i et land med kun 2,8 millioner indbyggere og uden tradition for at modtage flygtninge.

- Jeg og mange andre ukrainske kvinder her i Litauen har svært ved at finde arbejde, der svarer til vores kvalifikationer. Selv har jeg valgt at arbejde som telefonsælger og ringe rundt til forbrugere, blot for at komme på en arbejdsplads og få kollegaer, selvom jeg som virksomhedsejer er vant til at arbejde med salg på et meget mere strategisk og virksomhedsrettet niveau, siger hun.

Vigtig nordisk viden

At opbygge et system til at modtage og integrere flygtninge fra Ukraine er derfor en stor mundfuld for Litauen, der har modtaget langt flere flygtninge fra Ukraine end dets baltiske naboer: Estland og Letland. Det forklarer Helén Nilsson, led-

er af Nordisk Ministerråds kontor i Litauen, der blandt andet støtter et projekt, hvor litauiske myndigheder og ukrainske flygtninge bliver introduceret til erfaringer fra nordiske lande med integrationsindsats.

- Solidariteten med Ukraine er enorm i Litauen. Mange litauere har åbnet deres hjem og skoler. Men det er samtidig en ung nation, stort set uden erfaring med at modtage flygtninge, så her er områder, hvor Norden har meget relevant viden at bidrage med, siger Helén Nilsson.

Nordisk Ministerråd kontor ligger i Vilnius, hvor ukrainske flag er meget synlige i gadebilledet.

Ukrainske farver i blomsterbedet i denne park i Vilnius.

Også foran den ejendom centralt i byen, hvor Helén Nilsson og hendes medarbejdere har kontor. Her vejer det blå-gule ukrainske flag side om side med det blå flag med fem hvide svaner, som symboliserer de fem nordiske lande og det nordiske samarbejde.

Inden for og oppe på 2. sal tager Helén Nilsson imod på sit kontor, der er prydet med kort over Norden. Kontoret har eksisteret siden 1991, kort efter at Litauen opnåede selvstændighed, og arbejder for repræsentere Norden i Litauen og at fremme nordisk-litauisk samarbejde og viden-delning. Helén Nilsson har ledet kontor de seneste 5,5 år, og da krigen i Ukraine brød ud for et år, var hun ved at starte et projekt, der skulle udveksle erfaringer mellem Norden og Litauen om immigration men måtte smide planerne ud og planlægge forfra for at sikre, at projektet også blev til gavn for de mange flygtninge fra Ukraine der begyndte at strømme til.

Ukraines flag vejer sammen med det nordiske foran Nordisk Ministerråds kontor i Litauen.

- Projektet har derfor nu stort fokus på integration af kvinder og børn fra Ukraine via blandt andet konferencer og studiebesøg til nordiske lande, der har erfaringer med konkrete måder at skabe effektiv integration. Jeg er faktisk vældig stolt af dette projekt. Det er virkelig et godt eksempel på nordisk-baltisk samarbejde, hvor vi lærer af hinanden om gode veje til integration, siger Helén Nilsson.

Integration i Ukraine

Blandt deltagerne i projektet er ukrainske Kira Lebedenko. Hun har netop udskiftet sit sælgerjob med et job i Litauens flygtningeråd og deltog for sine nye arbejdsplads i et studiebesøg til Finland, arrangeret af Nordisk Ministerråds kontor i Litauen.

- Jeg anede ikke, at der var flygtninge i et nordisk land som Finland, og under studiebesøget dér fik jeg meget nyttig viden om integration, som jeg kan tage med tilbage til Ukraine efter krigen. Der bliver brug for at bygge bro mellem de ukrainere, der måtte flygte og dem som blev hjemme. Der er også en russisktalende del af befolkningen, som skal integreres. Det bliver svært, og det er en stor hjælp, at vi kan lære af nordiske erfaringer, siger Kira Lebedenko.

Valentyna Ryvulina og Helén Nilsson.

Krigen har også influeret på flere andre nordiske programmer i Litauen, forklarer Helén Nilsson. Blandt andet kommer kontoret til at gennemføre flere mindre kunstprojekter, hvor ukrainske kvinder i Litauen kan søge midler til kunstneriske projekter, der formidler ukrainsk kultur i Litauen.

Kunstprojekterne drives af kontorets ukrainske praktikant, Valentyna Ryvulina, sammen med flere kollegaer på kontoret. Valentyna Ryvulina er flygtning fra Ukraine og søgte og fik jobbet, da Nordisk Ministerråds kontor i Vilnius opslug en praktikplads på kontoret med det formål at give en ukrainsk flygtning adgang til arbejdsmarkedet i Litauen.

- Jeg havde et spændende job som underviser på universitetet i min hjemby og havde netop forsvaret mit specialopgave om kommunikation og moderne kunst, da de russiske tropper rykkede ind i Ukraine. Min mand og jeg besluttede, at jeg og vores tre børn skulle flygte for børnenes skyld. De er teenagere og kunne ikke komme i skole på grund af krigen. Her i Litauen går de i skole.

Hendes mand var nødt til at blive i Ukraine, og hun stod alene med tre børn i et land, hvor hun ikke kendte sproget. Hun gik i gang med at lære sig litauisk og begyndte at holde foredrag om ukrainsk og litauisk kunst.

- Jeg ønsker brændende at fremme ukrainsk kultur i den baltiske og den nordiske region – som mit bidrag til at vinde krigen. Samtidig vil jeg være med til at integrere ukrainske kvinder bedre i det litauiske samfund. Det er svært for os at blive integreret, selvom vi højt motiverede og mange af os er veluddannede.

Det litauiske sprog er svært at lære. Valentyna Ryvulina behersker mange sprog og har også taget kursus i litauisk, men leder lige nu og indtil videre forgæves efter et kursus i litauisk, der svarer til hendes niveau.

- Hvis man ikke taler litauisk, er der kun ufaglærte og ofte også underbetalte job inden for blandt andet rengøring, og de job er mange ukrainske kvinder nødt til at tage, selvom de har en uddannelse.

Mange både litauere og ukrainere taler russisk, men for ukrainske flygtninge er det sensitivt at tale russisk i lyset af krigen, og i eksil opleves det som særligt vigtigt at værne om sit eget sprog, forklarer Valentyna Ryvulina.

Valentyna Ryvulina arbejder for ukrainsk kultur.

Hun og mange andre ukrainske flygtningekvinder i Litauen har også den job-udfordring, at de står alene med deres børn uden familienetværk.

- Det er svært at finde et job, hvor det samtidig er muligt at nå at bringe og hente mine børn, der går i skole, siger Valentyna Ryvulina.

Svitlana Zaluzhna er også flygtet fra Ukraine sammen med sine tre børn. Hun var i Ukraine aktivist og arbejdede med sociale og kulturelle projekter til gavn for især ukrainske familier. De erfaringer har hun taget med sig til Litauen, hvor hun er CEO for organisationen Ukrete Hub – et fællesskab af ukrainske aktivister i Vilnius, som blandt andet stiller et lokale i Vilnius til rådighed for flygtningekvinder fra Ukraine, der ønsker at benytte tiden i eksil til at opbygge egen virksomhed.

- Vi har skabt et sted, hvor kvinderne kan komme og arbejde med entreprenørskab og bygge netværk med andre, så de og deres børn får en bedre tid, mens de er her. Samtidig kan de tage entreprenør-erfaringen med sig tilbage til Ukraine, når krigen slutter. Til den tid får vi hårdt brug for entreprenører, der kan være med til at genopbygge samfundet, siger Svitlana Zaluzhna.

Nordisk Ministerråds kontor i Litauen samarbejder med Ukrete Hub om konkrete aktiviteter, eksempelvis paneeldiskussioner, og har også et projekt om socialt entreprenørskab i støbeskeen.

Eksil-universitet

Nordisk Ministerråd har i Litauen også støttet etableringen af universitetet EHU som er målrettet studerende fra Hviderusland og Ukraine, og Nordisk Ministerråd støtter også i EHU i form af stipendier til studerende fra Ukraine og Hviderusland. I lyset af krigen er den nordiske støtte øget til EHU, som får hovedparten af driften finansieret af midler fra EU, Litauen og Sverige.

En af de studerende på EHU er 17-årige Yelyzaveta Pukas fra Ukraine. Hun læser verdenspolitik og økonomi på EHU, og er flyttet til Litauen med sin mor og sin kat, mens hendes far er blevet i Ukraine.

Studerende Yelyzaveta Pukas drømmer om at vende hjem til Ukraine.

- Som studerende i Ukraine ville jeg kun have haft mulighed for online-undervisning, og der var luftalarmer hver dag, hvilket var hårdt. Her har jeg et mere forudsigeligt studieliv. Jeg drømmer om at vende hjem, når krigen slutter, og håber dybt i hjertet, at jeg via mine studier kan være med til at skabe et godt samfund, når krigen engang er slut.

Ny energi i Østersø-samarbejdet

Der blæser nye vinde i samarbejdet om grønnere energi og sikkerhed i Østersø-regionen, vurderer Danmarks ambassadør i Litauen.

TEMA

30.05.2023

TEKST: MARIE PREISLER, FOTO: HÖEGH LNG

I havnen i Klaipėda, der er Litauens eneste havneby, ligger skibet 'Independence' og fungerer som et depot for importeret flydende gas. Den løsning sikrer Litauen uafhængighed af russisk gas, og det enorme skib blev bestilt af den litauiske regering samme dag, som Rusland invaderede det østlige Ukraine i 2014.

Nu er Litauen klar til endnu et sporskifte i landets energiforsyning – denne gang i grønnere retning. Som det første baltiske land har Litauen besluttet at bygge offshore vindmøller i Østersøen. Det er et vigtigt signal om nye muligheder for en grønnere Østersøregion, vurderer den danske ambassadør i Litauen, Hans Brask:

- Litauen var et af de første lande, der besluttede ikke at være afhængig af russisk energi, og har sikret uafhængigheden i praksis med skibet 'Independence'. Nu tager Litauen et nyt

stort skridt. Denne gang mod uafhængighed af fossile brændsler ved at etablere offshore vindmølleparker i Østersøen.

Litauen som energi-hub

Den politiske beslutning rummer fantastiske potentialer i relation til den grønne omstilling, vurderer den danske ambassadør.

- Litauen er det første baltiske land, der investerer i offshore vindenergi, og landet er også interesseret i solvarme, energiøer og grøn hydrogen. Det er teknologier og projekter, som Danmark og de andre nordiske lande prioriterer at udvikle, og det er et af de områder, hvor Danmark allerede arbejder tæt sammen med Litauen, og hvor samarbejdet kan blive yderligere intensiveret i de kommende år.

Ambassadør Hans Brask, tredje person fra venstre, på et frokostmøde med Litauens energiminister, Dainius Kreivys, i midten.

Den danske ambassadør var i foråret 2023 vært for et frokostmøde med Litauens energiminister, Dainius Kreivys, og Hans Brask havde inviteret sine nordisk-baltiske ambassadørkollegaer med til mødet.

- Ved mødet præsenterede Litauens energiminister en klar vision om, at Litauen i fremtiden bliver en energi-hub i Østersøregionen med eksport af grøn elektricitet fra vindmøller og grønne brændsler baseret på hydrogen, fortæller Hans Brask.

Vind, sol og ny atomenergi

Litauens forventning er, at investorer vil se mod Østersøregionen for at udnytte potentialerne i grøn energi fra Østersøen. Litauen har i foråret 2023 udbudt byggeri af landets første offshore vindmøllepark med kapacitet til at producere 700 MW. Den næste litauiske Østersø-vindmøllepark forventes udbudt i efteråret 2023. Som supplement ønsker den litauiske energiminister at satse på nye, små og innovative atomreaktorer, og landet er allerede godt i gang med at etablere solenergi-parker.

- Der er mange gode grunde til at samarbejde tæt i Østersøregionen om at realisere Litauens grønne vision. Det gælder først og fremmest om endelig at blive uafhængig af russisk energi, men også om at reducere regionens samlede klimabelastning. Samtidig vil det bidrage til at udvide det fælles elektricitetsmarked i regionen og dermed øge forsyningssikkerheden, siger Hans Brask.

Hans Brask på en konference arrangeret af Baltic Institute of Corporate Governance. Foto: BICG.

Han ser en vigtig rolle for Danmark og det nordiske samarbejde:

- Letland, Estland og Polen ønsker samme udvikling, så det kan virkelig sætte gang i en grøn udvikling, som Danmark og i Norden har mulighed for at understøtte, fordi vi er lidt længere fremme med at realisere visioner om bæredygtighed, siger Hans Brask.

Indtil Litauen blev medlem af EU i 2004 var atomkraft en vigtig energikilde for det lille baltiske land, som fra 2. Verdenskrig og frem til 1991 var besat af Sovjetunionen. Men som betingelse for EU-medlemskab, krævede EU, at Litauen lukkede Ignalina-atomkraftværket, der havde reaktorer af samme type som Tjernobyl-værket. Dermed var landet ikke længere selvforsynende med energi.

- Siden da har Litauen været afhængig af import af elektricitet, men det kan den aktuelle satsning på vind og nye grønne teknologier ændre på, påpeger Hans Brask.

Syv gange mere havmølleenergi

Den danske ambassadør ser nye muligheder for et tættere samarbejde om fælles udfordringer inden for rammerne af Østersørådet, fordi Rusland ikke længere er del af samarbejdet. Rusland blev ekskluderet i 2022, da Rusland angreb Ukraine:

- Krigen i Ukraine har aktuelt øget den sikkerhedspolitiske ustabilitet i Østersøregionen, men i krigens skygge er der også lyspunkter. Med Rusland ude af Østersørådet kan samarbejdet mellem de øvrige lande i rådet blive vitaliseret, og de kan træffe beslutninger om emner, der tidligere ikke kunne opnås enighed om - herunder målsætningen om at gøre Østersøregionen grønnere og uafhængig af fossile brændsler.

LNG bliver dannet ved at nedkøle naturgas til minus 162 °C, som transporteres i specialskib som det til højre i billedet. Independence ved siden af, er en gasterminal, hvor LNG'en så igen bliver varmet op til naturgas, der fyldes på det nationale gasrørssystem. Foto: Höegh LNG.

Danmark har bidraget aktivt til at skabe ny dynamik i det regionale samarbejde og var i 2022 vært ved et Østersø-topmøde under ledelse af den danske statsminister, hvor de deltagende lande aftalte, at de inden 2050 vil arbejde for at syv-doble strømmen fra havvindmøller i Østersøen.

En sådan udvikling vil desuden kunne skabe grundlaget for maritim transport over Østersøen baseret på grøn hydrogen til yderligere gavn for klimaet.

NATO og fredens hav

På trods af krigen i Ukraine – og også på grund af den – ser den danske ambassadør klare tegn på, at Østersølandene begynder for alvor at indfri potentialerne i Østersø-samarbejdet inden for især energi og miljø.

Han forventer også, at NATO-udvidelsen med Finland og Sverige vil bidrage til større sikkerhed i regionen.

- Lige nu er stabiliteten slået tilbage på grund af krigen i Ukraine, men med Sveriges og Finlands optagelse i NATO ændrer dynamikken sig. Alle Østersølandene undtagen Rusland vil være medlemmer af både EU og NATO. Landene vil samlet set blive stærkere, og det vil styrke afskrækkelsen over for Rusland.

Regionens sikkerhed vil få stor opmærksomhed, når NATO afholder sit topmøde i Litauens hovedstad, Vilnius, i juli måned.

- Med NATOs stærkere tilstedeværelse i denne del af Europa bliver sikkerheden alt andet lige bedre, ikke mindst for Litauen og de øvrige baltiske lande, slutter den danske ambassadør.

Litauens Forsvarsministerium i Vilnius med NATO-skilt foran og Ukraines flag ved siden af det litauiske.

Psykiska och sociala hälsoproblem i fokus på arbetsmiljökonferens

Antalet dödsolyckor i arbetet i EU minskade med 57 procent mellan 1998 och 2019. Men de senaste fyra åren har den positiva utvecklingen planat ut. Det behövs nya krafttag om en nollvision för arbetsrelaterade dödsfall ska vara trovärdig.

NYHET

30.05.2023

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

Det svenska ordförandeskapet i EU bjöd därför tillsammans med EU-kommissionen in till en konferens om EU:s strategiska ram för arbetsmiljö den 15–16 maj. 300 politiker och tjänstemän från samtliga medlemsstater, vid EU:s institutioner och experter inom arbetsmiljöområdet kom till Stockholm, för att göra en bedömning av arbetsmiljöläget.

Den Europeiska arbetsmiljöbyrån, EU-OSHA, som ligger i Bilbao i Spanien och som leds av William Cockburn, presenterade en uppdaterad rapport samma dag som konferensen inleddes.

William Cockburn leder Europeiska arbetsmiljöbyrån.

- Den visar att även om stora framsteg gjorts så har utvecklingen stagnerat, sa William Cockburn.

Att drygt 3 300 personer dog i arbetsplatsolyckor 2022 låter kanske inte så mycket i förhållande till att det finns 170 miljoner människor som är yrkesaktiva i EU. Men de flesta arbetsrelaterade dödsfall kommer i slow-motion, som Michael Gillen, chefen för arbetsmiljöfrågor på den irländska arbetsgivarorganisationen Ibec, uttryckte sig.

Mer än 200 000 personer dör i arbetsrelaterade sjukdomar varje år och det sker 3,1 miljoner olyckor som resulterar i mer än fyra dagars sjukfrånvaro.

Fortfarande är asbest en av de stora dödsorsakerna. Visserligen har det varit förbjudet att använda asbest i EU sedan 1991, men tidigare exponering för asbest kräver fortfarande omkring 88 000 liv i Europa varje år och står för 55–85 % av de fall av lungcancer som utvecklas på arbetet. I samband med att Europa ska bli grönare sker det också en våg av renoveringar av äldre hus med asbest – som måste hanteras på ett säkert sätt.

Avslutande förhandlingar mellan EU-kommissionen, Europeiska rådet och EU-parlamentet pågår nu för att ytterligare sänka gränsvärden för exponering av asbest och flera andra sorters kemikalier.

Fullsatt sal på Münchenbryggeriet när EU-kommissionären Nicolas Schmit och andra talade.

En del av minskningen i arbetsplatsolyckor som skedde före 2019 handlade om en avindustrialisering. Samtidigt var det de lägst hängande frukterna som plockades först, eftersom man koncentrerade sig om de större företagen. Det finns ett klart samband mellan företagens storlek och säkerhetstänkandet.

- Företagen spelar en nyckelroll för att hantera hälsa och säkerhet i arbetet. Det som slår mig när jag besöker företag är att den siffra som man ofta möter först är en skylt som visar hur länge sedan det varit en allvarlig olycka, sa EU-kommissionären för sysselsättning och sociala rättigheter, Nicolas Schmit.

- Jag har aldrig sett – och det finns studier som visar det – ett konkurrenskraftigt, modernt och innovativt företag som har ett högt antal olyckor och hälsoproblem bland sina anställda. För att vara konkurrenskraftig, modern och innovativ måste du ta hand om dina anställda och i den sociala dialogen måste hälsa och säkerhet vara högsta prioritet, påpekade han.

Nicolas Schmit, EU-kommissionär för sysselsättning och sociala rättigheter.

- Ser man på kostnaderna, utöver de mänskliga, är de också skrämmande. Det sista året vi har statistik för är 2019 och då beräknas det arbetsrelaterade olyckor och hälsoproblem gjort att bruttonationalprodukten var 3,3 procent lägre, för att folk skadades och var sjuka. Det är en kostnad på 460 miljarder euro som vi inte borde ha råd med.

Men det är betydligt svårare att nå ut med information och kontrollera de små företagen. Olika initiativ för att nå ut med information till de små företagen och redskap för att hantera frågorna, presenterades under konferensen – se faktarutan.

Samtidigt har EU:s strategiska ramverk för hälsa och säkerhet på arbetsplatsen en undertitel: I en föränderlig arbetsvärld.

- Grovt sett har vi hälften så många anställda inom jordbruket och en fjärdedel färre i industrin, medan tjänsteyrkona har ökat med 50 procent sedan 90-talet, sa William Cockburn.

Det som framför allt lyftes fram under toppmötet var de psyko-sociala riskerna på arbetsplatserna.

- Konsekvenserna på längre sikt, om vi inte tar de psyko-sociala riskerna lika seriöst som de fysiska riskerna, kan bli skadligt för samhället som helhet, sa Paulina Brandberg, biträdande svensk arbetsmarknadsminister.

Arbetet att begränsa de psyko-sociala riskerna är mycket svårare. Hur avgör man vad som är ohälsosamma arbetsplatser?

- När det sker en arbetsplatsolycka på grund av bristande arbetsmiljö går det att spåra och se vad som skett och vad som för orsakat olyckan. Det samma gäller inte effekterna av en dålig psykosocial arbetsmiljö. Brister i den psykosociala arbetsmiljön maler ner människan under lång tid och kan ta år innan effekterna på den enskilda individen gör sig tillkänna, men det är just därför som de behöver tas på större allvar, säger Paulina Brandberg till Arbeidsliv i Norden.

Vad ska man göra?

- För det första behöver vi bryta stigmat kopplat till psykisk ohälsa så att fler våga prata om hur de mår på jobbet. Ingen ska vara rädda för att det ska påverka ens karriärmöjligheter.

- För det andra måste vi systematiskt undersöka arbetsmiljön för att upptäcka den psykiska ohälsan. Här har bland annat arbetsmiljöverket en viktig roll att fylla.

- För det tredje måste vi använda oss av de verktyg som redan tagits fram. Det finns flera olika forskningsbaserade verktyg på området men arbetsgivarna behöver rätt information för att börja använda dem, säger Paulina Brandberg,

Säkerhetstänkande kräver alla sinnen

För att minska riskerna på byggarbetsplatserna arbetar Säkerhetsparken med flera sinnen. Därför kunde man se dansande EU-politiker och en svensk arbetsmarknadsminister som provade på hur det känns att vara blind, när deltagarna på EU:s arbetsmiljökonferens gjorde studiebesök.

NYHET

30.05.2023

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

- Det handlar om att se, höra, göra och reflektera, säger Mattias Lafvas från NCC, som guidar runt.

Byggbranschens Säkerhetspark ligger några kilometer från Arlanda och drivs av en ekonomisk förening, som formellt bildades våren 2019, som består av 56 medlemsföretag. Dessutom bidrar 69 olika tillverkare av olika säkerhetssystem med sina produkter. Konceptet kommer från Finland, som har tre sådana säkerhetsparker.

Den europeiska studiegruppen tas emot i ett stort byggtält där det byggs upp en liten scen, med ett stort svart-vitt foto av amerikanska byggjobbare som sitter på en stålbalk under byggandet av en skyskrapa och tar en rast, hundratals meter

över marken. Men på bilden har de fotoshoppats så att de fått moderna säkerhetslinor.

Catharina Elmsäter-Svärd, vd i Byggföretagen, visar upp det ID-kort som alla som arbetar på en byggarbetsplats i Sverige måste ha - ett led i att få bort oseriös verksamhet. Över axeln bilden av amerikanska byggarbetare med säkerhetslinor.

Inledningsvis visas en video där en byggarbetare glömmer att koppla på sig en sådan lina och faller ned från en mycket mer blygsam, men ändå dödlig höjd. Det som är anmärkningsvärt med videon är att en tredjedel handlar om byggarbetarens familjeliv innan olyckan, där han ser sin dotter cykla själv för första gången och hur de kastar macka vid strandkanten tillsammans.

Själva olyckssekvensen går fort, men så följer den sista tredjedelen av videon där familjen gör samma saker – men denna gång utan pappan i familjen.

- Jag blir alltid emotionell av att se den här videon, säger Mattias Lafvas.

- Men det är det som det handlar om när vi försöker arbeta för att det inte ska ske några dödsolyckor. Realiteten är att det sker en dödsolycka i månaden i svensk byggindustri.

Under de första tre åren som Säkerhetsparken har varit verksam har 2 000 personer från byggföretag gått en kurs och 2 000 som genomför en utbildning.

- Det är en sak att få höra något. Ser man det med egna ögon minns man det bättre och får man göra något själv minns man det ännu bättre. Men man behöver också reflektera för att förstå hur det man lärt sig passar in i vardagen och på byggarbetsplatsen, säger Mattias Lafvas.

Det är den delen som görs bäst i en grupp och som gör att Säkerhetsparken inte kommer att konkurreras ut av datateknik som simulerar olyckor – även om det säkert skulle se mer realistiskt ut med Virtual Reality, än de ganska enkla dockor som placerats på olika platser i säkerhetsparken, där de utsatts för olika olyckor, som att en betongvägg välts över dem.

Nicolas Schmit ser på en av tablåerna som ska visa olika olyckor. I det här fallet en inte särskilt verklighetstrogen docka.

- Men det går ju att tänka sig att VR kan användas vid en del moment här på Säkerhetsparken, säger Catharina Elmsäter-Svärd, vd för Byggföretagen, som är byggindustrins branschorganisation.

Hon fungerar som hjälp när arbetsmarknadsminister Paulina Brandberg och flera andra på studiebesöket får uppleva hur det kan vara för en blind att gå runt på en byggarbetsplats, med brädbitar, plaströr, grus och gropar. Utan att kunna se känns plötsligt allt mycket farligare.

Catharina Elmsäter-Svärd leder Paulina Brandberg runt en bana som ska visa hur en byggarbetsplats kan se ut. Ministern har fått glasögon som är tejpade så att det inte går att se.

I ett rum demonstreras hur vikt och fart hänger ihop – en hammare som någon tappar på nionde våningen träffar en person på marken med samma kraft som om man håller en 40 centimeter lång stålbalk över huvudet och tappar den.

- Alla verktyg bör vara fästa vid arbetskläderna – en sådan här töjbar verktygslina kostar inte många kronor, säger Mattias Lafvas.

Den vanligaste orsaken till olycksfall inom byggverksamhet är förlorad kontroll över handverktyg, till exempel kniv, såg, spikpistol eller bormaskin.

- Kniven är det handhållna verktyg som orsakar allra flest skador. De vanligaste angivna knivtyperna är gipsknivar, mattknivar, moraknivar och brytbladsknivar. Den vanligaste olycksorsaken är att man slinter med kniven, och därmed skär sig i fingrar eller händer, enligt en broschyr från Byggföretagen.

EU ifrågasätter om Sverige följer arbetstidsdirektivet

Måste Sverige förbjuda arbetspass på 24 timmar? Den frågan har debatterats högljutt på sistone och fått ilskna brandmän att demonstrera på gatorna för att få fortsätta arbeta ett dygn i sträck.

NYHET

30.05.2023

TEXT: KERSTIN AHLBERG, REDAKTÖR EU & ARBETSRÄTT

Orsaken är att reglerna om dygnsvila har skärpts sedan Europeiska kommissionen påpekat att kollektivavtalen för anställda inom kommuner och regioner inte var förenliga med EU:s arbetstidsdirektiv.

Personalgrupper inom vården, exempelvis barnmorskor och sjuksköterskor, välkomnar tvärtom ändringarna som en förbättring av arbetsmiljön. Och det var klagomål just från arbetstagare inom vården, närmare bestämt ambulanspersonal, som gjorde att kommissionen fick upp ögonen för de mycket långa arbetspass som kollektivavtalen tillät. I praktiken kunde ambulansförare få arbeta upp till 30 timmar i sträck.

Arbetstidsdirektivet tillåter visserligen att man sluter kollektivavtal om undantag från kravet på elva timmars vila per 24-timmarsperiod, men i så fall ska arbetstagarna garanteras kompensationsledighet eller "lämpligt skydd" och några sådana regler fanns inte i avtalet. Arbetsgivarorganisationerna Sveriges kommuner och landsting (SKR) och Sobona kom tillsammans med sina motparter på den fackliga sidan fram till att kollektivavtalet måste förhandlas om.

Huvudregeln i det nya avtalet är att elva timmars vila ska läggas ut under varje period på 24 timmar. Därmed är det i princip slut med de dygnslånga arbetspass som är det normala inom räddningstjänsten och som brandmännen har inrättat sina liv efter, eftersom ordningen samtidigt ger dem extra långa ledigheter. Många av dem ifrågasätter också om det verkligen är nödvändigt att helt ta bort möjligheten att arbeta 24 timmar i sträck, och antyder att parterna har varit för defensiva när de förhandlade om kollektivavtalet. Hade det inte räckt med tydligare skrivningar om kompensationsledighet? Den diskussionen lär fortsätta och svaret är oklart.

Klart är emellertid att både parterna och regeringen har varit mycket angelägna om att göra kommissionen tillfreds. I skriftväxlingen med regeringen har kommissionen nämligen på ett mer generellt plan ifrågasatt Sveriges sätt att låta arbetsmarknadens parter själva ta ansvar för att kollektivavtal

en uppfyller EU-rättens krav. Den betvivlar att detta verkligen är tillräckligt för att enskilda arbetstagare ska kunna förstå och ta tillvara sina rättigheter. Regeringens och parternas förhoppning har varit att kommissionen ska ge sig på den punkten om bara de aktuella kollektivavtalen ändras. Hur det blir med den saken lär visa sig så småningom.

Också av andra skäl är arbetstidsdirektivet högaktuellt i Sverige liksom i Danmark och Finland. Nyligen publicerade kommissionen en rapport där den går igenom hur alla medlemsländer har genomfört direktivet och där de tre nordiska länderna nämns på flera kritiska punkter (hur EES-länderna Norge och Island sköter sig övervakas inte av Europeiska kommissionen).

Bitvis uttrycker sig kommissionen ganska försiktigt. Exempelvis "förefaller" Finland tillåta att arbetstagaren ges ekonomisk ersättning i stället för kompensationsledighet för utebliven dygnsvila eller veckovila, vilket i så fall strider mot direktivet. Fler exempel finns. På andra punkter är den mer bestämd: beräkningsperioden för den genomsnittliga arbetstiden för nattarbetande är fyra månader i såväl Danmark som Finland och Sverige och det är för långt, konstaterar kommissionen.

Sådana här genomgångar görs regelbundet. Att ett land pekas ut i rapporterna betyder inte nödvändigtvis att kommissionen sedan är beredd att dra staten inför EU-domstolen. I första hand kan genomgången ses som en vink till medlemsstaterna om vad de borde ta itu med.

Skolornas arbetsmiljö kräver nolltolerans mot hot och våld

Förebygga samt ha beredskap om det värsta ändå skulle hända. Det är vad arbetet mot hot och våld på Sveriges skolor ska handla om. Samarbete kan bromsa den negativa utvecklingen.

NYHET

30.05.2023

TEXT: FAYME ALM, FOTO: IZABELLE NORDFJELL

- Skolan löser inte ensam problemet med hot och våld. Inte socialtjänsten heller. Men om vi tillsammans samarbetar med polisen kan vi nå en lösning, säger Mikael Dahlberg, utbildningschef i skånska Höganäs med tolv förskolor, sju grundskolor och ett gymnasium, samtliga kommunala, till Arbetstid i Norden.

Vi ska återkomma till hur denna kommun i den svenska södern arbetar med att förhindra hot och våld i skolan men först titta närmre på Arbetsmiljöverkets insatser och också vad fackförbundet Sveriges Lärare har att säga om frågan samt göra några snabba nedslag i grannländerna.

Kraftig ökning orsak till inspektioner

Arbetsmiljöverket inleder denna månad inspektioner över hela Sverige för att granska skolans förebyggande arbete mot hot och våld mot skolpersonal. Under ett år kommer omkring 1 000 grund- och gymnasieskolor över hela Sverige att granskas, både kommunala och fristående. Det motsvarar ungefär var femte skola.

Orsaken till insatsen går enkelt att beskriva med siffror:

”Mellan 2012 och 2022 mer än fördubblades antalet anmälningar om hot och våld i grund- och gymnasieskolan – från knappt 400 till 850.”

Citatet är från Arbetsmiljöverkets pressmeddelande med anledning av inspektionsinsatsen. Där säger verkets generaldirektör Erna Zelmin att hon tror att det ökade antalet anmälningar både beror på en större benägenhet att anmäla och en reell ökning av antalet hot- och våldssituationer i skolan.

Vidare påpekar generaldirektören att det är nolltolerans mot hot och våld i skolan som gäller samt att det är positivt att de med ansvar för arbetsmiljön i skolan – huvudmän och arbetsgivare – lever upp till lagens krav att anmäla tillbud till Arbetsmiljöverket.

Fokus under inspektionerna kommer ligga på:

- risker för hot och våld
- anställd personal, alla kategorier
- den lokala skolan med dess förutsättningar för att förebygga händelser som rör hot och våld, samt lokala riskbedömningar och säkerhetsrutiner

”Håll käften kärring”

- Det som förvånade oss var att de största problemen var i de lägsta årskurserna.

Det säger Johanna Jaara Åstrand, förbundsordförande för Sveriges Lärare, fackförbundet som sedan årsskiftet är en sammanslagning av Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund, till Arbeidsliv i Norden.

Hon syftar på ”Håll käften kärring – en rapport om lärares utsatthet för hot och våld i fritidshem, förskoleklass och grundskolan årskurs 1-6” som Lärarförbundet publicerade 2021.

Rapporten visar att lärarna i förskoleklass anser sig ha de största problemen. Exempel som en förskollärare blivit utsatt för är att blivit spottad på av elev, fått spadblad tryckt mot halsen, sparkad på av elev, biten av elev.

Vidare svarade:

- 7 av 10 lärare att en elev någon gång under 2020 har utsatt dem för en hotfull situation.
- var femte lärare att de varje vecka under 2020 har varit med om att en elev har utsatt dem för hotfulla situationer.
- 66 procent av lärarna att det minst någon gång under 2020 har hänt att en elev har utsatt dem för hot om våld och 22 procent svarar att det har hänt minst en gång i månaden.

”När tryggheten brister”

Liknande dystra siffror visar en annan rapport som Lärarförbundet också publicerade 2021: ”När tryggheten brister”

– högstadiet, gymnasiet och inom vuxenutbildningen” samt att ”16 procent av högstadielärarna och 14 procent av gymnasielärarna har funderat på att lämna yrket på grund av situationen med hot och våld”.

- Många lärare funderar på att lämna yrket där situationen är extra ohållbar. De känner oro inte bara för sig själv utan också för eleverna. De vet att det finns barn och ungdomar som går till skolan och tänker ställa till det för andra och alla inklusive sig själv, säger Johanna Jaara Åstrand.

Och det är det som också skett.

Allvarliga skolattacker efter rapporterna

För bland alla anmälningar till Arbetsmiljöverket är det under senare tid tre stycken tillbud i Skåne som sticker ut genom den mycket allvarliga graden av våld på skola. Ett av dem skedde samma år som nämnda rapporter presenterades då en 15-årig pojke knivskadade en lärare på en skola i Eslöv.

Året efter, i januari 2022, skadade en 16-årig pojke en lärare och en elev med kniv på en skola i Kristianstad. Ett par månader senare, i Malmö i mars, gick en 18-årig elev på ett gymnasium till attack med kniv och yxa och dödade två lärare.

Ökat fokus efter hot

Även i Höganäs, med cirka 28 000 invånare, har ett tillbud skett på skola, dock utan att någon person fysiskt kom till skada. En tidigare elev på stadens gymnasium dömdes 2020 för olaga hot som han uttalat.

- Kommunen drog lärdomar av det som hände då. Idag har vi mycket tätare samarbete med polis och socialtjänst. Vi samlas när individer eller grupper signalerar ett avvikande beteende eller om något hänt som gör att vi behöver träffas.

Spindeln i nätet för detta samarbete är kommunens säkerhetsansvariga som sammankallar mötena med skola och polis och eller socialtjänst.

- Vi har årligen mellan 50 och 70 rapporter om hot och våld både mot elev och mot personal. Det kan ske överrepresentation eftersom både resursskola och särskola ingår i statistiken. Där är det elever i majoritet som hotar personal. I övrigt gäller de flesta anmälningarna hot och våld från elev till elev där vi vet att det också finns ett mörkertal, säger Mikael Dahlberg, som värdesätter att anmälningar sker.

För att systematisera arbetet mot hot och våld tar utbildningsförvaltningen i Höganäs just nu fram ett årshjul.

I planeringen kommer en första utbildning i PDV – pågående dödligt våld – för all skolpersonal att läggas in vartannat år, med uppsamling varje år för nyanställda och för dem som missade första tillfället. Syftet med utbildningen är att öka kunskapen och förmågan att hantera situationer som involverar eller kan involvera dödligt våld.

En andra utbildning i PDV kommer ske varje år och den kommer följas upp på enheternas så kallade APT, vilket är arbetsplatsträffar reglerade i kollektivavtal med utrymme för dialog mellan arbetsgivare och arbetstagare.

- Det handlar om att uppmärksamma vad som sker, att medvetandegöra och att skapa rutiner för hur vi ska hantera hot och våld. Vår bild är att vi har blivit bättre även om det finns elever som inte mår bra.

I Höganäs finns även fristående skolor. Kommunen har dock endast tillsynsansvar för fristående förskolor.

Efterlängtat inspektion

Även Sveriges Lärare är av åsikten att samverkan måste ske för att bromsa den negativa utvecklingen.

- Det är inte ett skolproblem utan ett samhällsproblem. Hela samhället måste backa upp skolan från hur man jobbar med boendesegregationen, föreningslivet, samverkan mellan socialtjänsten, polis och BUP [barn- och ungdomspsykiatri]. Där man har bäst framgång är där man jobbar samordnat, inte bara slussar problemen mellan verksamheterna, säger Johanna Jaara Åstrand.

Generellt anser hon och Sveriges Lärare att arbetsmiljöarbetet på skolorna får för lite resurser och ser brister hos många huvudmän. Men också att skolan är underfinansierad vilket leder till att klasserna blivit större och lärarna färre samt att det ofta är elevhälsan, elevassistenter och specialpedagoger man först drar ner på.

- Det är viktiga kringfunktionerna som spelar roll för elevernas hälsa.

Därför välkomnar Johanna Jaara Åstrand Arbetsmiljöverkets inspektioner och säger att det måste finnas en vilja att undersöka och riskbedöma och därmed kunna förebygga att hot och våld uppkommer.

- Det ökar mest på skolor där man har minst antal behöriga lärare och där ledarskapet ofta byts ut. Vi måste skapa organisationer där man behåller sina lärare och kan etablera trygghet för både eleverna och för personalen, säger Johanna Jaara Åstrand och tillägger:

- Redan hösten 2017 när jag var förbundsordförande för Lärarförbundet skickade vi en skrivelse till Arbetsmiljöverket när anmälningarna mot hot och våld eskalerade och krävde att de tittade på orsakerna bakom och varför rutinerna brister i det förebyggande arbetet. Så inspektionerna de nu ska genomföra kommer inte en dag för tidigt.

Statliga insatser

I Sverige ska förutom Arbetsmiljöverkets skolinspektion elevhälsoarbete stärkas i skollagen från och med 2 juli 2023. Skolverket skriver:

”Elevhälsans uppdrag är sedan tidigare att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål och att elevhälsan främst ska arbeta förebyggande och hälsofrämjande kvarstår. Utifrån det förtydligas arbetet med följande meningar:

- Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.
- Elevhälsan ska vara en del av skolans kvalitetsarbete.
- Vid behov ska elevhälsan samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten.”

... men mer pengar efterlyses

Debattens vågor har gått höga efter att Sveriges nya regering släppte sin budget. Sveriges Lärare hävdar att skolan går med ett underskott på 12 miljarder svenska kronor och skolkommunalråd ute i landet kräver mer pengar från staten till de kommunala skolorna.

Lotta Edholm, skolminister. Foto: Kristian Pohl/Regeringskansliet.

I en intervju i Sveriges radio bemöter skolministern Lotta Edholm, Liberalerna, dessa krav. Hon säger där att regeringen gjort den största satsningen på skolan på 30 år och att det är enorma skillnader mellan kommunerna hur mycket de satsar på skolan. Hon tillägger att i skolornas budget är det mindre än 10 procent som kommer direkt från staten, resten är avvägningar och prioriteringar som kommunen avgör.

Bland de riktade satsningar regeringen gjort på skolan finns:

- 685 miljoner kronor för att bland annat öka tillgången till läromedel av hög kvalitet.
- 600 miljoner kronor för att öka tillgången till speciallärare och förbättra tillgången till specialpedagogiska insatser.
- 100 miljoner kronor för lovskola i lägre årskurser.
- 75 miljoner kronor för att inrätta skolsociala team.

ha nolltolerans mot hot och våld i hela skolan, redan från förskolan, säger Johanna Jaara Åstrand.

Annika Wallenskog. Foto: Hans Alm.

Annika Wallenskog, chefsekonom på SKR, en medlems- och arbetsgivarorganisation för Sveriges samtliga kommuner och regioner, säger till Arbeidsliv i Norden att hon förstår kommunernas ramaskri när det ska få ihop sina budgetar, inte endast skolbudgeterna.

- Av 290 kommuner har 48 budgeterat för ett underskott.

Enligt Annika Wallenskog har kommunerna mycket stora kostnadsökningar bland annat med pensionskostnader kopplade till hög inflation. Ett annat exempel hon nämner är de skolor som hyr sina lokaler, där har hyresökningen varit 11 procent senaste året.

- Till detta kommer höga kostnadsökningar för livsmedel, underhåll, städning, energikostnader. Det drabbar skolorna ganska kraftigt, säger Annika Wallenskog.

SKR befarar ett sammanlagt budgetunderskott för kommuner och regioner på 24 miljarder nästa år och vill därför ha besked från regeringen om höjda statsbidrag.

- Statsbidragen borde räknas upp med pris, löner och befolkning så att de inte sjunker, men nu ligger de kvar på 2020 års nivå. De har ökat, men det var för att de inte skulle minska, säger Annika Wallenskog, som även anser att om statsbidragen gjordes om till generella bidrag skulle kommunerna vara garanterade stöd under lång tid till sin basverksamhet där skolorna ingår.

Tidiga satsningar lönsamma

Johanna Jaara Åstrand uttrycker frustration. Det gäller situationer när behovet larmats om i skolan inte får gehör, som hon uttrycker det, och syftar på rapportering som skolorna gör när eleven är fem, sex år gammal och behöver insatser, men får svaret att resurser saknas. Frustration efter hon anser att problemen blir så mycket större när de skjuts framåt och då blir extremt mycket svårare, ibland irreparabla.

- Alla pengar man satsar tidigt i sådana här fall är en ren vinstaffär. Motsatsen blir extremt mycket dyrare. Vi måste

Norge strammer in reglene for innleid arbeidskraft

Norge strammer inn reglene for innleie av arbeidskraft. Fagbevegelsen jubler, mens bemanningsbransjen raser og klager Norge inn for ESA for brudd på EØS-avtalen.

NYHET

30.05.2023

TEKST OG FOTO: LINE SCHEISTRØEN

Det er også innført forbud mot innleie fra bemanningsforetak til bygningsarbeid på byggeplasser i Oslo, Viken og tidligere Vestfold.

De nye reglene (*se faktaboks*) gjelder fra 1. april. Overgangsreglene for allerede inngåtte avtaler går ut 1. juli.

Jubel i fagbevegelsen

- Regjeringens mål er at de nye reglene skal styrke det seriøse, ordnede arbeidslivet som skal kjennetegne Norge. Mulighet til trygge og faste jobber vil også styrke rekrutteringen til noen yrker og fag, sa arbeids- og inkluderingsminister Marte Mjøs Persen (Ap) på dagen da de nye reglene tredd i kraft.

Også fagbevegelsen var fornøyd denne dagen. LO mener de nye reglene vil være bra for arbeidsmiljøet, sikkerheten, produktiviteten og ikke minst for rekrutteringen.

- Det blir definitivt flere fast ansatte. Alternativet til innleie er faste, hele stillinger, uttalte LO-leder Peggy Hessen Følsvik til LOs eget nettsted.

Noen ansetter, andre sier opp

Og jo da, det er allerede historier om entreprenører som ansetter når de nå ikke lenger kan leie dem inn fra bemanningsbyråer og vikarbyråer, men det er minst like mange historier – om så ikke flere – om bemanningsbyråer som sier opp flere titalls ansatte.

- Vi er veldig spent på hva som skjer 1. juli, når overgangstiden er over. Det er først utover høsten at vi vil se hvordan de nye reglene fungerer, tror Rune Ask, leder Byggfag Drammen-Bærum, en avdeling i Fellesforbundet.

Rune Ask i Fellesforbundet mener det var helt nødvendig å stramme inn reglene for innleie av arbeidskraft i byggebransjen.

Han er på besøk hos LO-koordinator Jens Eriksen, som er engasjert av Sykehusbygg i forbindelse med byggingen av nytt sykehus i Drammen. Sykehuset skal stå klart til bruk i 2025.

På en helt vanlig dag er det rundt 800 personer på byggeplassen, fordelt på pluss-minus 120 selskaper og av dem er det rundt 20 bemanningsforetak.

LO-koordinatorens oppgave er blant annet å påse at arbeidsforholdene på byggeplassen følger norske lønns- og arbeidsvilkår.

Store forskjeller i omfang

Omfanget av innleid arbeidskraft er under 2 prosent av antall årsverk i det norske arbeidsmarkedet. Men i deler av bygningsbransjen er om lag 15 prosent av arbeidstakerne innleid. Det er også regionale forskjeller, noe som er bakgrunnen for at det er innført forbud i Oslofjord-området.

Mange selskaper har gjort seg avhengig av innleie, så også de fleste selskapene som er med på å bygge det nye sykehuset i Drammen. Omfanget varierer, fra bare noen få prosent til opp mot 50 prosent innleie av total arbeidsstokk.

LO-koordinator Jens Eriksen har som oppgave å følge med om norske lønns- og arbeidsvilkår følges på store byggeprosjekter. Han er spent på hvordan det nye regelverket vil fungere.

Med de nye innleiereglene må arbeidsgiverne finne andre måter å dekke bemanningsbehovet på. Og enn så lenge er altså hovedinntrykket at mange sitter på gjerdet og lurer på hvordan de skal håndtere dette.

- Er det behov for å leie inn folk, er det også behov for å ansette, sier Ask.

Han mener at behovet for innleie i mange tilfeller er et uttrykk for dårlig planlegging og med det lavere produktivitet. Det er heller ingen tvil om at innleie har vært økonomisk motivert.

Forsøk på å lure regelverket

Det er allerede avdekket saker der noen forsøker å finne såkalte «smutthull» i det nye regelverket.

De nye reglene sier blant annet at det bare er lov med innleie fra bemanningsbyrå når bedriften har tariffavtale og en skriftlig og tidsavgrenset avtale med tillitsvalgt.

Men hva er en tillitsvalgt? Og hva er en fagforening? Net-tavisen Frifagbevegelse fortalte nylig om en sak der et selskap hadde inngått en avtale om innleie med verneombudet og ikke de tillitsvalgte for Fellesforbundet.

Klart forsøk på å omgå reglene, mener LO-forbundet, noe selskapet ikke er enig i. Og der står striden i dag.

Det er også tilfeller av at bemanningsbyrå nå går fra å være nettopp det, til å bli «produksjonsbedrift», uten at selskapet egentlig er noe annet enn det opprinnelige. Årsaken til «navneskifte»: Mens adgangen til innleie fra et bemanningsbyrå er sterkt begrenset/forbudt, kan man leie inn arbeidskraft som tidligere fra en produksjonsbedrift.

- Dramatiske innstramminger

NHO er sterkt imot de nye reglene for innleie av arbeidskraft.

- Innstrammningene av adgangen til innleie er dramatiske, og rammer mange bedrifter over hele landet. Dette var forutsigbart, og NHO advarte sterkt mot regelendringene i forkant.

Vi får nå mange tilbakemeldinger fra bedrifter i en rekke bransjer om de nye innleiereglene. Hovedbildet er at det er stor frustrasjon og betydelig usikkerhet, sier Nina Melsom, områdedirektør for arbeidsliv og tariff i NHO, til Arbeidsliv i Norden.

NHO mener det ikke er behov for et nytt regelverk for innleie av arbeidskraft, sier Nina Melsom, områdedirektør for arbeidsliv og tariff. Foto: Moment Studio.

- Endringene vil gjøre det vanskeligere å skaffe nødvendig arbeidskraft, og dermed gjøre det vanskeligere å drive virksomhet i en situasjon som er krevende for mange bedrifter fra før. Dette ser vi allerede tegn til, sier hun.

Melsom viser til at allerede før de siste innstrammingene i april, var Norge et av landene som hadde den strengeste reguleringen av adgangen til midlertidig ansettelse og andre kortvarige tilknytningsformer.

-Særlig når det gjelder reguleringene av midlertidig ansettelser og innleie skiller Norge seg ut fra de andre nordiske landene ved å ha strengere regler, påpeker Melsom.

I strid med EØS-avtalen?

Allerede før de nye reglene tredde i kraft ble Norge klaget inn for Eftas overvåkingsorgan ESA for brudd på EØS-avtalen. Blant dem som klaget var organisasjonen Små og mellomstore bedrifter (SMB) og flere bemanningsbyråer.

I februar varslet ESA at de vil undersøke om de nye reglene er forenelige med EØS-retten.

ESA stilte blant annet spørsmål ved om Norge har brutt EUs utsendingsdirektiv. Det pålegger Norge å legge til rette for fri flyt av tjenester mellom EØS-landene, EU-retten har slått fast at bemanningsbyrå som leverer arbeidstakere på tvers av landegrensene innen EØS, er en leveranse av tjenester.

Mener Norge ikke bryter EØS-retten

Vikarbyrådirektivet har imidlertid også åpning for at hvis det er behov for å sikre at arbeidsmarkedet fungerer som det skal, kan myndighetene begrense bruken av innleid arbeidskraft.

Arbeids- og inkluderingsminister Marte Mjøs Persen (Ap) mener Norge ikke bryter EØS-avtalen. (Foto: Astrid Waller)

Og i sitt svar i mai, fastholder regjeringen at de nye innleiereglene ikke bryter med EØS-retten.

- De nye innleiereglene bygger på et ønske om å ivareta helt grunnleggende aspekter ved norsk arbeidsliv og den norske arbeidslivsmodellen, hvor faste og direkte ansettelser står helt sentralt. EØS-retten gir vid skjønnsmargin og dermed mulighet for oss å styrke og beskytte den norske modellen, sier arbeids- og inkluderingsminister Marte Mjøs Persen (Ap) i en pressemelding fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

- Må settes på vent

Høyre mener nå at innleiereglene må settes på vent til man vet om de strider med EØS-reglene.

- Forbudet og innstrammingene er rødlistet av EFTAs overvåkingsorgan, og de kan være i strid med EØS-avtalen. Regjeringen har til nå sendt et femti siders langt forsvar for sin politikk til ESA, og det sies der ingenting om hva som skal til for at forbudet opphører. Vi vet at regjeringen vil evaluere det, men hele byggenæringen i området her aner ikke når de kan leie inn igjen. Isteden ansetter de folk som de kanskje må permittere om noen måneder, eller så inngår de entrepriseravtaler med utenlandsk innleid arbeidskraft, sa Anna Molberg (H), medlem av arbeids- og sosialkomiteen på Stortinget, i Stortingets spørretime i midten av mai.

Fafo og Samfunnspolitisk analyse har fått i oppdrag å vurdere konsekvensene av forbudet mot bruk av bemanningsbransjen i byggebransjen rundt Oslo.

Krise i toppen af dansk fagbevægelse

Formandsskifte i FH efter anklager mod Lizette Risgaard om upassende adfærd.

NYHET

30.05.2023

TEKST: MARIE PREISLER, FOTO: FH

1. maj 2023 blev ikke den festdag for dansk fagbevægelse, som arbejdernes internationale kampdag plejer at være. Lizette Risgaard, formand for Forhandlingsfællesskabet FH, måtte dagen inden træde tilbage efter anklager om upassende adfærd over for en række unge mænd i fagbevægelsen.

”Jeg har beklaget og givet en uforbeholden undskyldning til alle, der har følt, at deres personlige grænser er blevet overskredet,” skrev den afgående fagforeningsboss på Facebook.

FH bestilte straks en advokatundersøgelse af de anonyme udsagn fra mænd, der til medier har berettet, at de er blevet befamlet af deres øverste chef, Lizette Risgaard, ved fester og på arbejdspladsen. Oplevelser som direktøren i FH, Michael Jacobsen, ifølge flere kilder har kendt til, uden at episoderne er blevet undersøgt - før nu. Direktøren er hjemsendt.

Magtkamp venter

Når undersøgelsen er afsluttet, formentlig midt i juni 2023, indleder dansk fagbevægelses største faglige hovedorganisation en formel proces frem mod at finde en ny formand. Spekulationerne om hvem der skal efterfølge hende er startet, men der er ingen oplagt kronprins eller kronprinsesse, og ingen præcedens for, hvem der skal have posten, så flere iagttagere forventer kamp mellem blandt andet offentlige og private forbund i FH om den vigtige post.

Lizette Risgaard har været den første formand for FH, som blev til ved en fusion af LO og FTF i 2019.

Frem til fusionen var Lizette Risgaard formand for dansk LO, og fusionen er hun særligt stolt af, når hun nu kikker tilbage på sin lange og pludseligt afbrudte karriere i toppen af dansk fagbevægelse.:

”Jeg er stolt over de mange ting, jeg har fået lov til at stå i spidsen for i min tid som LO og FH-formand. Særligt fusionen af LO og FTF, som samlede fagbevægelsen. De mange trepartsaftaler med skiftende regeringer. Retten til en værdig tilbagetrækning for de mest nedslidte med tidlig pension og seniorpension - de første reformer i årtier, der gik lønmodtagernes vej,” skrev Lizette Risgaard videre på Facebook efter sin afgang som FH-formand.

Efterlader tomrum

Kampen for at bevare store bededag som en helligdag nævner hun også i sit afskedsopslag - som et af sine nederlag:

”Vi tabte måske nok slaget om bededagen, men vi forsvarede den danske aftalemodel.”

Hendes afgang og tomrummet i toppen af dansk fagbevægelse kommer på et meget uheldigt tidspunkt. Dagen før hendes afgang inviterede regeringen med statsminister Mette Frederiksen i spidsen til nye trepartsforhandlinger mellem regering, arbejdsgivere og fagbevægelsen om blandt

andet regeringens forslag om at afskaffe seniorpensionen. Der er også udsigt til trepartsforhandlinger om ekstraordinær lønstigning til offentligt ansatte.

FH's hidtidige 1. næstformand, Morten Skov Christiansen, er fungerende formand for FH.

Islands fagforenings-krangel er over, men det ulmer fortsatt

Den 28. april valgte den islandske landsorganisasjonen ASÍ Finnbjörn A. Hermannsson som sin nye president. Han var den eneste kandidaten.

NYHET

30.05.2023

TEKST: HALLGRÍMUR INDRÍÐASON, FOTO: ASÍ

Dette skulle bli slutten på en krevende periode for landsorganisasjonen og for fagforeningene som hadde gått gjennom en tid preget av seriøse konflikter. Alt er ikke helt over, og de tre mest vokale fagforeningslederne har gått hardt ut mot hverandre. Eller som Hermannsson selv sa det i et radiointervju dagen etter at han ble valgt:

- Vi kan fortsatt ikke kalle landsorganisasjonen et lunt hjem, men vi har bestemt oss for å jobbe sammen i enkelte saker der vi er nødt til å samarbeide, og så ta ting som de kommer.

Her refererer Hermannsson i hovedsak til det presset staten og regjeringen er under for å gjøre det de kan for å dempe inflasjonen, noe både fagforeningene og økonomer mener er svært nødvendig.

Tre ledere

Men tilbake til konflikten. Den har i hovedsak handlet om tre fagforeningsledere – Sólveig Anna Jónsdóttir, leder i Efling som i hovedsak representerer arbeidere i hovedstadsområdet

med lavere utdanning; Ragnar Þór Ingólfsson, leder i VR som representerer butikk- og kontorarbeidere, og Vilhjálmur Birgisson, leder i Akranes Trade Union og også styreformann i Islands Yrkesforbund SGS.

Disse tre har i de siste årene stått sammen og vært kritiske til måten landsorganisasjonen ASÍ har jobbet. De mente at den var for byråkratisk, hadde fjernet seg for langt fra arbeiderne den skulle representere og at den ikke kjempet godt nok på deres vegne.

Dette førte til slutt til at landsorganisasjonens president Drífa Snædal gikk av i august 2022. Hun sa at blokkformasjoner innad i fagforeningene og kommunikasjonen med enkelte ledere gjorde det umulig for henne å fortsette. Hun trakk særlig frem kritikk fra lederne i Efling og VR. Kristján Þórður Snæbjarnarson, som var første visepresident, tok midlertidig over fra henne.

Efling sparket alle ansatte

Det har blåst mest rundt Jónsdóttir i Efling. I april 2022 sparket Efling alle sine 12 ansatte. To måneder tidligere hadde Jónsdóttir blitt valgt som styreleder, etter at hun hadde sagt opp jobben som fagforeningsleder i oktober 2021. Selv hevdet hun at de ansatte hadde drevet henne på dør. Avskjedigelsene ble sterkt kritisert av andre fagforeningsledere.

Høsten 2022 økte konfliktnivået i fagforeningene. Alle de tre lederne – Ingólfsson, Birgisson og Jónsdóttir – hadde søkt stillingen som respektive president i ASÍ, andre visepresident og tredje visepresident, men alle trakk sitt kandidatur under landsorganisasjonens årsmøte i oktober. Grunnen til det, ifølge Birgisson, var at det var umulig for de tre å bli enige om en felles platform.

- Jeg beklager til islandske arbeidere at vi ikke greide å bli enige. Dessverre er det for mye personlig hat mellom lederne.

Dette så ut som en landsorganisasjon som var splittet i to. For å roe ting ned, ble årsmøtet utsatt til april 2023, og Kristján Þórður Snæbjarnarson ble valgt som midlertidig president frem til da.

Den store krangelen

Efling er den største fagforeningen innen Islands Yrkesforbund SGS, der Birgisson er leder. Via SGS er Efling medlem i ASÍ. Etter årsmøtet i ASÍ sa de tre fagforeningslederne at de ønsket å diskutere muligheten for å trekke seg ut av ASÍ. Men så ble disse tre lederne uvenner.

I desember undertegnet Yrkesforbundet SGS en ny kollektivavtale som gjelder frem til 31. januar 2024. Efling var ikke del av avtalen og Jónsdóttir var dypt kritisk til den. Hun mente avtalen ikke representerte hennes medlemmer i hovedstadsregionen på en god nok måte. Dette falt Birgisson tungt for hjertet. Efling utarbeidet sin egen avtale i mars etter en rekke streiker.

Tidligere denne måneden stemte Eflings medlemmer for å trekke fagforeningen ut av Yrkesforbundet SGS, og heller søke direkte medlemskap i ASÍ. Bare 5 prosent av Eflings medlemmer stemte, og av disse var det 68 prosent som stemte for å trekke seg ut av SGS. Jónsdóttir sa at Efling betalte 53 millioner islandske kroner for medlemskap hvert år uten å få noe særlig igjen for det. Birgisson reagerte på dette i et intervju med Stöð 2 (Kanal 2):

- Situasjonen er slik at hvis du ikke gjør som Sólveig Anna vil, så blir dette konsekvensen. Det er bare slik det er og det er det jeg har funnet ut. Jeg er bare ikke typen som lar meg selv tvinges til samarbeid eller gjøre ting som går mot min egen samvittighet.

Så det ser ut til at disse tidligere allierte ikke er allierte lenger.

En midlertidig president

Men tilbake til ASÍs årsmøte i april. Da det ble klart at Snæbjarnarson ikke ønsket å stille til gjenvalg som president, begynte fagforeningene å lete etter en ny leder som de kunne enes om. De fant denne personen i Finnbjörn A. Hermannsson, som for ikke lenge siden hadde gått av som styreformann i Byggið, en fagforening for byggarbeidere i Reykjavík og Akureyri. Han sa seg villig til å ta jobben for resten av perioden, som varer i 18 måneder. Ragnar Þór Ingólfsson ble valgt til første visepresident.

Finnbjörn A. Hermannsson, leder, i midten, med Hjördís Þóra Sigurþórsdóttir, andre nestleder på sin høyre side. Ragnar Þór Ingólfsson, første nestleder står lengst til venstre på bildet og Kristján Þórður Snæbjarnarson, tredje nestleder, lengst til høyre.

Hermannsson er en svært erfaren fagforeningsleder. Han har ledet Byggið og fagforeningens forløper i 26 år. Han hadde tenkt å pensjonere seg etter at han gikk av, men siden alle fagforeningslederne kunne enes om ham som president valgte han å ta jobben. Han har hatt en god arbeidsmarkeds-karriere og har rykte på seg for å være en dyktig konfliktløser.

Hermannsson er imidlertid ikke ment å være president på lang sikt – han ønsker kun å stå i jobben i én to-årsperiode. Så da gjenstår spørsmålet – vil han greie å samle fagforeningene under landsorganisasjonen igjen? Og når hans periode er omme, vil fagforeningene greie å finne noen som har generell støtte? Det gjenstår å se, men det er som er sikkert er at landsorganisasjonen ASÍ går inn i en krevende periode.

Sparer miljøet med vannbåren kjøling av datasenter

Globale datagiganter søker seg til land med mye fornybar energi og høy grad av sikkerhet, for å lage miljøvennlige datasenter. Men i en tid da strømprisene har økt kraftig, har de også blitt kritisert for å ta energi som trengs i andre virksomheter.

NYHET

30.05.2023

TEKST: BJØRN LØNNUM ANDREASSEN

Forskningsstiftelsen Sintef i Trondheim har forsket på datasenter og miljø. En av løsningene er en alternativ modell for lagring av data i veldig små væskekjølte datasenter, som plasseres nær fjernvarmeanlegg.

En nyere- og en eldre teknologi skiller seg markant fra hverandre, ifølge Petter E. Røkke er forskningssjef i SINTEF Energi AS i Trondheim og leder for forskningssenteret HighEFF.

Petter E. Røkke er forskningssjef i SINTEF Energi AS i Trondheim og leder for forskningssenteret HighEFF

Han poengterer at det er attraktivt for internasjonale selskap å etablere datasentre i Norge som følge av tilgangen på ren elektrisk norsk kraft.

- I datasentre brukes primært kraften til kjøling - og da hovedsakelig luftkjøling av dataprosessorer etc. Dette gir store mengder overskuddsvarme som er vanskelig å nyttiggjøre som følge av den lave temperaturen på varmen (typisk 40-50 grader C), sier han.

- Det fins væskebaserte kjølesystemer som gir høyere temperatur på overskuddsvarmen som da kan øke potensialet for utnyttelse for eksempel inn mot fjernvarmenett. Dette er imidlertid mer kostbart, så å bygge kjøling med luft er enklere og billigere, sier han.

- Overskuddsvarmen kan også utnyttes. For eksempel til drivhus som trenger stabile temperaturer året rundt, altså stabil og tørr luft. Gartnerier har tidligere hatt incentiver fra offentlige myndigheter for å gå over fra fossile kilder til mer miljøvennlig elektrisk energi, forklarer han.

- I tider hvor strømprisen har vært høy har dette dermed ført til at drivhus har måttet stenge ned. Datasentre kan derfor være en god match i et samvirke med drivhus for dyrking av frukt og grønt, forklarer Røkke.

Han viser til Sintef sin blogg «Slik gjør vi datasentre mer miljøvennlige».

Et datasenter er vanligvis organisert med serverstativer plassert i korridorer. I tillegg inneholder datasentre systemer for kjøling og ventilasjon, ekstra strømforsyning, samt systemer for sikkerhets, brannvern og overvåking. Altså mye utstyr som utvikler varme.

Kjøler med væske

Selskapet Green Edge Compute AS har nettopp bygget et datasenter som har kjøling med væske. Det forklarer kommersiell sjef og gründer, Patrik Hagelin.

- Vi bygger veldig små væskekjølte datasenter hvor vi bygger vårt eget utstyr som vi leier ut kapasitet på. Vi har et mål og det er å finne ut hvordan man bygger verdens mest bærekraftige datasenter samtidig som det tar hensyn til fremtidige behov for teknologi, forteller han.

«Varm dusj»

Selskapet startet i 2017 og har nå bygget et datasenter som er en pilot, i Trondheim.

- Her er kjølingen med væske. Dermed klarer vi å bygge med ekstrem høyt densitet fordi kjøling med væske er mer effektivt enn kjøling med luft, sier han.

- Vi pakker mye mer utstyr med vannkjøling i ett rack. Dette tar veldig liten plass. Kjølingen med væske skaper varme som vi re-bruker i byens fjernvarmenett, forklarer Hagelin engasjert.

Med andre ord kan folk ta seg en dusj med vann som er varmet av datasenteret. Har badet vannbåren varme fra samme fjernvarme blir det riktig flott.

Kutter utslipp

Hagelin forklarer at kjøling med vann gir mindre utslipp av CO₂.

- Dette er besparende høyteknologiske datasenter som varmer byen og kutter masse CO₂, legger han til.

Trondheim kommune skal snart starte å bruke datasenteret i Trondheim. Det ligger i kjelleren på et kontorbygg.

- Vi finner lokaler nærmest mulig fjernvarme. Dette er 100 kvadratmeter, og datasenteret har kapasitet på 2 Mw. Vi bygger ikke svære anlegg og nettopp dette er den store forskjellen. Vi kan re-bruke opp til 90 prosent av energien vi putter inn. Det varme vannet som kommer ut får temperaturer på mellom 50 og 60 grader, forklarer han.

Datasenteret bruker 40 prosent mindre energi fordi det ikke har kjøling med aircondition. Vårt senter på 100 kvadrat gjør

det mulig å kutte over 1 500 tonn CO₂ hvert år, sett opp mot andre senter som leverer 2 Mw.

- Sintef har testet piloten og kom med rapport i høst. Vi skal bygge videre og migrere inn de første kundene nå. Vårt mål er å klare oss med få ansatte, kanskje 10 personer. De tenkes å ta hånd om alle våre datasenter, forteller Hagelin.

- Meningen er å drifte flere lokasjoner fra en felles operasjonssentral, selv om vi har flere datasentre desentralisert.